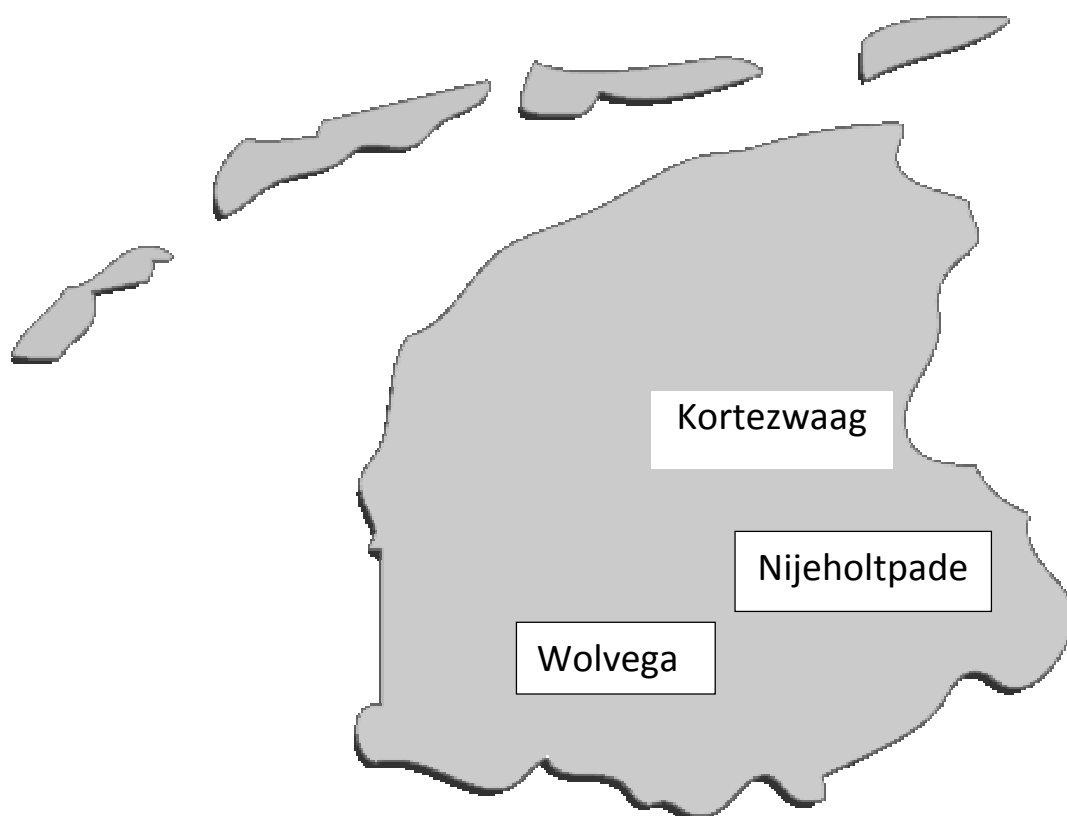

Stichting Alde Fryske Tsjerken

Kerkenexcursie

17 maart 2012
12.00 – 17.00 uur

DE NICOLAASKERK VAN NIJEHOLTPADE (rijksmonument)

Bouwgeschiedenis

Nijeholtpade; (in het Stellingwerfs: *Ni'jhooltpae*, in het Fries: *Nijeholtpea*) is een dorp in de gemeente Weststellingwerf, in de provincie Friesland. Het ligt op een uitloper van het Drents plateau in een bosrijke omgeving en is een typisch Stellingwerver coulisselandschap. Het dorp ligt tussen twee gekanaliseerde rivieren: de Linde en de Tjonger (in het Stellingwerfs: de Lende en de Kuunder). Het gegraven watertje de Scheene loopt midden

door het dorp. Tussen de Linde en het dorp ligt een hoge zandrug, die van oudsher de Zanen (de Zanden) wordt genoemd.

De betekenis van de dorpsnaam is vermoedelijk als volgt: "Nije" wil als het ware zeggen dat het dorp een nederzetting is van Oldeholtpade. Holtpade (vroeger Holenpathe zonder de eerste t) betekent diepe of laag liggende paden. Uit een, in het archief van de moederkerk van Sint-Clemens in Steenwijk bewaard gebleven oorkonde, blijkt dat in 1204 'Holenpathe' als gevestigd dorp een eigen kapel mag stichten. Voor zover bekend is dit de eerste parochie tussen de Linde en de Tjonger die zich afscheidde van de moederkerk in Steenwijk. Op dat moment is er dus nog sprake van één dorp. Het oudste gebouw van het dorp Nijeholtpade is de kerk. Hij is ongeveer in het jaar 1525 gebouwd.

Exterieur

De Hervormde kerk van Nijeholtpade dateert uit 1525 en was oorspronkelijk gewijd aan de 'Heilige Nicolaas'. Aangezien Sint Nicolaas de schutspatroon was van schippers en zeelieden, is het vreemd te midden van een bosrijke omgeving op zandgrond de Nicolaaskerk aan te treffen. Er woonden wel 'binnenvaartschippers' in het dorp, immers vanwege de Linde en de Tjonger.

Het is een lage laatgotische eenbeukige (rechthoekige) kerk met driezijdig gesloten koor en een toren van twee geledingen met ingesnoerde naaldspits. Hetgeen te zien is aan steunberen en spitboogvensters. De spitsboogvensters worden gebroken door een bijzondere zandstenen waterlijst. Een aangebrachte waterlijst diende vaak als een sierelement. De muren hebben een travee-indeling tussen eenmaal versneden steunberen met afdekplaten. Oorspronkelijk zullen de vensters gemetselde tracteringen hebben gehad met glas in lood ruitjes. Tijdens de restauratie in 1883 zijn er houten roeden in de ramen aangebracht.

De noordelijke schipmuur bezit in de westelijke travee een moderne dubbele deur in een rechthoekig kozijn, waarvoor het venster moest

worden ingekort. Het is een voor de kerk onwaardige ingang. Op verschillende plaatsen in de buitenmuur is nog rondbogig metselwerk te zien, wat duidt op vroegere ingangen van het kerkgebouw. Opmerkelijk zijn de dagkanten die omlijstingen van gele baksteen binnen een rood bakstenen profielen kregen.

De vermoedelijk gelijktijdig gebouwde slanke toren met ingesnoerde spits had oorspronkelijk aan de voet drie openingen, deze zijn waarschijnlijk in de 17e eeuw gedicht; in de 18e eeuw verrees aan de westzijde een overhoekse steunbeer. In de toren is een klokkenstoel met twee klokken ingebouwd. Er is een door Willem Wegewaert gegoten klok van 1598. De tweede klok is van Gheraert Koster en dateert van 1611.

Tijdens de laatste restauratie werkzaamheden aan de Nicolaas kerk, zijn een aantal vondsten gedaan. De houtconstructie in het dak van de kerk geeft aan dat de kerk in het verleden geheel van hout is geweest. In de vijftiende eeuw zijn de houten stijlen onder de kap weggezaagd en vervangen door stenen muren. Het is de eerste kerk in Friesland waarvan boven de grond sporen zijn gevonden van een geheel houten kerk.

Bij die onlangs afgeronde restauratie (in 2011) is een rode altaarsteen onder het zand tevoorschijn gekomen. De juiste datering hiervan wordt nog onderzocht. Men gaat ervan uit, dat deze uit de katholieke tijd stamt, dus van voor de Reformatie. De steen werd gevonden tussen het portaal en de ingang van de kerk. Toen de protestanten de kerk 'overnamen' liep men dus letterlijk over de gewijde altaarsteen heen.

Interieur

Het interieur vertoont een laag laatgotisch eenbeukig (rechthoekig) beeld. Door veel mensen wordt gotiek gekenmerkt door de spitsboog en de ribgewelf.

Geen van beide behoort echter uitsluitend tot de gotiek. De spitsboog komt al in de romaanse bouwkunst voor, ook de gewelfrib was bekend in verschillende regionale romaanse stijlen. Een van de eigenschappen van de gotiek was de enorme 'ijlheid' ervan, wat veroorzaakt wordt door de pijlers, bogen en gewelfribben binnen in de kerk, de bogen, pijlers en gewelfribben zijn bedoeld om de druk van het dak te verdelen. Het schip wordt binnen gedekt door een hoog tongewelf waardoor de van buiten laag ogende kerk inwendig toch allerm minst een gedrukte aanblik biedt.

Bij de reformatie in 1580 verdwenen de altaren en de preekstoel werd het centrale onderdeel. Over het algemeen liet men deze staan aan de zuidzijde (ongeveer twee-derde uit het westen), waar hij al stond in de katholieke tijd. Bij restauratie in 1883 is de oude preekstoel weggehaald en verkocht en werd een nieuwe geplaatst in de vroegere koorruimte. Deze nieuwe preekstoel werd naar een model van Baijum nageemaakt. Het 'ruimtelijk plan' van de preekstoel is, met de trapjes aan weerszijden en concave en convex (holle en bolle) welvingen, barok van opzet maar in ornamentiek werden andere stijlkenmerken gevolgd. De preekstoel is geplaatst onder een gestukadoord tussenplafond dat als klankbord werkt. Het doophek met de getordeerde balusters, uit de tweede helft van de zeventiende eeuw, kon behouden blijven maar werd wel verplaatst. Het doopvont is in stijl tegelijk met de preekstoel ontworpen en gemaakt. De lampen werden 1926 aangekocht bij een bedrijf in Lemmer. Onder de houten vloer lagen twee grafzerken van leden van het geslacht Lycklama á Nijeholt uit 1627 en 1642. Het dorp gaf zijn naam aan dit geslacht, dat een kleine stins in het dorp bewoonde. Tijdens de laatste restauratie zijn de grafzerken van het vermaarde grietmangeslacht onder de houten vloer vandaan gehaald en liggen nu in het gangpad. Op de onderste rand van het gewelf en op de houten vloer van het koor zijn tijdens de laatste restauratie weer de decoraties naar oud voorbeeld aangebracht.

Orgel

Het orgel dateert uit 1883. Het is gebouwd door J.F. Krusse in samenwerking met de Leeuwarder orgelbouwer W. Hardorff. Tijdens de restauratie in 2008 werd het orgel hersteld in de oorspronkelijke situatie. De orgelkast wordt opnieuw geschilderd en het snijwerk wordt voorzien van bladgoud. De restauratie werd uitgevoerd door de firma Bakker & Timmenga.

Het instrument heeft één klavier met aangehangen pedaal en bezit de volgende dispositie:

Prestant 8vt	Fluit 4 vt
Holpijp 8 vt > groot oktaaf	Octaaf 2 vt
Viola 8 vt > gecombineerd	Woudfluit 2 vt
Octaaf 4 vt	Open plaats
Het klavier reikt van c – g	

Literatuur

FrieschDagblad: juli 2011

Alle Middeleeuwse Kerken: P. Karstkarel

maart 2012

A. Folkertsma-Wiersma

S. Kooi-Jacobsma

